

Р. В. Миленкова

Українська академія

банківської справи

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Стаття присвячена теоретичному аналізу особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців банківської справи та визначенню основних педагогічних принципів та підходів до побудови процесу формування інноваційної культури студентів-банкірів протягом їх навчання у ВНЗ.

Відомо, що сучасне інформаційне суспільство перебуває у нестримному розвитку, і відбувається це завдяки постійним інноваціям в усіх сферах життя. Саме інновації, які реалізуються на рівні кожного окремого громадянина у перетворюючому ставленні до життя, до власної ролі у соціокультурних, економічних та інших перетвореннях, у прагненні вдосконалення себе, міжособистісних стосунків, власної професійної діяльності тощо, актуалізується згодом у загальнодержавному інноваційному напрямку. Але насиченість сучасного життя інноваціями майже в усіх галузях суспільства робить природним здійснення переходу категорії кількісного у категорію якісного. Так, нині стає зрозумілим, що далеко не кожна інновація може бути прийнятною для української економіки, науки чи освіти. Сліпе запозичення або впровадження „нового заради нового” не повинно йти всупереч культурним, моральним та етичним традиціям нашого суспільства. Тому нині сформувалася об’єктивна потреба у розвитку інноваційної культури особистості та суспільства в цілому.

Аналіз наукової літератури з різних напрямків показав високу зацікавленість дослідників до феномену „інноваційна культура”. Значний внесок у розробку цього поняття здійснили українські та зарубіжні вчені А. Баркер, О. Аматьєва, С. Биконя, Н. Гавриш, А. Герасимов, Л. Даниленко, В. Джелалі, О. Єфросініна,

А. Кальянов, І. Курас, В. Кремень, В. Латишев, Б. Лісін, І. Логінов, А. Ніколаєв, В. Носков, О. Попович, Г. Тернквіст, В. Фокіна, Д. Шервуд та інші.

Не применшуючи значущості робіт вказаних авторів, які спрямовано на дослідження загальної проблеми розвитку інноваційної культури у сучасному суспільстві, вважаємо за необхідне зосередитись на педагогічних засадах формування інноваційної культури майбутніх фахівців протягом їх навчання у ВНЗ. Завданням даної статті є визначення основних принципів та підходів до означеного процесу впливу на особистість студента з урахуванням особливостей професійної підготовки за фахом «Банківська справа».

Отже, об'єктом нашого дослідження виступає процес формування інноваційної культури як особистісної якості майбутніх банкірів. З метою виокремлення специфіки зазначимо, що „банківська справа” [2, 57] є сферою підприємництва, основний зміст якої становить фінансове посередництво, пов'язане з акумуляцією грошових капіталів, прийманням грошових вкладів, заощаджень населення, інших вільних коштів і надання їх у кредит, у тимчасове користування тим суб'єктам господарювання, які їх потребують, на умовах повернення, строковості і платності. Тож, фахівець банківської справи бере на себе відповідальність за гроші громадян та організацій, їх особистий добробут та спокій за свої матеріальні цінності, забезпечує один з факторів сталого розвитку підприємств, організацій та бізнес-структур, поповнення бюджету країни, розвиток економічного механізму країни в цілому. Тож, реалізуючи будь-які інновації, банкір повинен бути технологічно готовим до інноваційної діяльності у своїй галузі та мати високий культурний рівень, який забезпечить морально-етичний бік нововведень. Зрозуміло, що таку складну сукупність особистісних якостей фахівець повинен набувати ще в процесі професійної підготовки у ВНЗ.

Тому наше педагогічне дослідження ставить за мету розвиток інноваційної культури студента – системи цінностей, знань, норм, умінь та навичок щодо породження та впровадження інновацій, які формуються або розвиваються у особистості впродовж навчання у ВНЗ та забезпечують при певних умовах

реалізацію її інноваційного потенціалу у будь-якій сфері діяльності. Підвищення інноваційної культури студента розглядається як етап формування особистості майбутнього фахівця – новатора з високими моральними якостями. Ці якості реалізуватимуться і в особистому житті і в майбутній професійній діяльності за фахом „Банківська справа”.

Педагогічний вплив на студента, який здійснюється в рамках нашого дослідження, ґрунтується на засадах контекстності освіти – спрямованості всіх її складових на підготовку професіонала. З метою вивчення особливостей банківського середовища як сфери реалізації студентів було проведено аналіз наукових досліджень з цієї тематики. Так, Г. Савченко зосереджується на особливостях діяльності українських банків, [4, 18-20] та виділяє зокрема такі:

- Нині банківська сфера є найбільш прогресивним сектором ринкової економіки, який виник при утворенні ринкових відносин, що відобразилося на персоналі. З одного боку, підвищилися вимоги до робітників: необхідними для них стали знання основ ринкової економіки та вміння адекватно реагувати на економічну ситуацію, що склалася. Підвищилися вимоги до якості праці разом з тим як у ринкових умовах суттєво зросли критерії оцінки діяльності як організації, так і її працівників. З іншого боку, вплив ринкових відносин на взаємодію роботодавців та персоналу проявився у реалізації політики у галузі оплати праці, найму, службового просування, професійного зростання, що змістило акценти у напрямку підвищення ініціативності та високої ефективності праці.

- У зв'язку з тим, що фінансова сфера гостро відчуває на собі нестабільність економічної, політичної та законодавчої ситуації, яка склалася у нашій країні, існують труднощі розвитку банківської діяльності, її стратегічної орієнтації, в тому числі у кадровій галузі.

- Так як банки працюють в умовах підвищеного ризику, зумовленими суспільною нестабільністю та особливостями проведення операцій з матеріальними цінностями, від робітників вимагається підвищена відповідальність, якість прийняття управлінських рішень, а також наявність

особливих умінь у роботі на ринку банківських послуг та навичок глибокого аналізу фінансового стану клієнта.

- Постійні зміни у середовищі зумовлюють такі особливості роботи в банках, як висока оперативність та інтенсивність праці, вміння швидко реагувати на ситуацію та в залежності від неї формувати особливу модель поведінки.

- Банківська діяльність – це, перш за все, робота з людьми. Тому від фахівців банківської справи вимагається певна підготовка в галузі психології, етики, навички ділового спілкування. Крім того, слід враховувати постійне емоційне напруження, характерне для даної сфери.

- Банківська система України нині відчуває потребу у фахівцях. Що зумовлено відсутністю у минулому цілісної та достатнім чином формалізованої системи персонального менеджменту, одним з елементів якої була підсистема підготовки безпосередньо банківських працівників.

- Ще однією особливістю банків є постійне вдосконалення банківських технологій, яке пов'язане, перш за все, з розповсюдженням зарубіжного досвіду в цій галузі. Мало відомі раніше досягнення стали широко впроваджуватись у діяльність українських банків, що висуває більш жорсткі вимоги до кваліфікації фахівців та вмінь володіння новими прийомами та методами праці, особливостей організаційної техніки, а також інших напрямків діяльності, які підвищують ефективність банківської роботи.

Соціальні дослідження ставлення до банківської діяльності показують, що за останні роки суттєво змінилась громадська оцінка банківського бізнесу. Д. Лукін, Т. Мазило у праці присвяченій етичним аспектам української банківської справи зазначають: «Якщо раніше в українському суспільстві образ банкіра викликав здебільшого негативні емоції..., то тепер соціальний тип банківського працівника ідентифікується з професіоналом, активним учасником ринкових перетворень. Така метаморфоза відбувається завдяки істотній зміні ринкової ситуації в країні, розвитку відповідних інститутів, ефективній роботі українських банків [3, 24]». Тому для відповідності

високим соціальним очікуванням від фахівця банківської справи, освітньо-виховний процес готує банкірів згідно до вимог, що постійно підвищуються.

Однією з необхідних педагогічних засад формування інноваційної культури майбутніх банкірів є здійснення системного підходу до науково-методичного забезпечення освітньо-виховного процесу у ВНЗ з відображенням сутності інноваційної культури як соціально-економічного феномену. Такий підхід вбачається необхідним з точки зору розгляду закладу освіти як відкритої (тієї, що отримує та віддає ресурси назовні) та дискретної (зі взаємопов'язаними елементами) системи. Тому процес формування інноваційної культури студентів повинен ґрунтуватись на виконанні основних принципів системності:

- первинність цілого по відношенню до складових (ефективність функціонування інноваційної системи досягається завдяки первинності нового по відношенню до традиційного та старого та динамічній єдності цих категорій);
- принципу неадитивності (якості системи не дорівнюються сумі якостей її складових – елементи науково-методичного забезпечення процесу формування інноваційної культури не ототожнюються з цілісним результатом);
- принципу синергічності (односпрямованість дій складових системи посилює ефективність функціонування всієї системи – необхідний пошук балансу цілей старого, сучасного та нового в освітньо-виховному процесі з пріоритетністю напрямку новизни);
- принципу емерджентності (неповного співпадіння цілей системи з цілями її складових – потребує чіткого визначення ієрархії цілей системи в цілому та кожної її частини окремо);
- принципу структурності (структура освітньо-виховного процесу, спрямованого на формування інноваційної культури повинна мати мінімальну кількість складових, але таких, які будуть максимально

виконувати необхідні функції при зберіганні домінантних якостей системи);

- принципу мультиплікативності (загальний ефект функціонування складових у системі має якості примноження, а не додавання);
- принципу адаптивності (система науково-методичного забезпечення освітньо-виховного процесу у ВНЗ з відображенням сутності інноваційної культури повинна бути побудована так, щоб була можливість легко та швидко внести до неї зміни, якщо міняються потреби та цілі, тобто бути адаптивною);
- принципу спадкоємності (система повинна забезпечувати можливість оптимального використання в інноваційному освітньо-виховному процесі традиційного підходу і, навпаки, максимального використання інноваційного при збереженні позитивних якостей старого).

Проблема співвіднесення традиційного та інноваційного є завжди актуальною для особистості і вирішується, як правило, залежно від її внутрішніх прагнень та переконань. Процес формування інноваційної культури передбачає вплив на мотиваційно-ціннісну сферу, зокрема сприяння ціннісному ставленню майбутніх банкірів до нового як відображенню їх потреби у самовдосконаленні. Тому необхідним вбачається також використання акмеологічного підходу до розвитку особистості фахівця.

Акмеологічний підхід передбачає домінування проблематики розвитку творчих здібностей фахівців з метою досягнення ними максимальної особистісної та професійної самореалізації. У фундаментальному дослідженні акмеологічних основ розвитку професіонала, здійсненому А. Деркачом [1, 41], виокремлюються такі аспекти акмеології фахівця :

- віковий (спрямований на діагностику задатків особистості залежно від її вікових особливостей);
- освітній (націлений на діагностику та розвиток знань та вмінь у системі загальної, професійної та безперервної освіти);

- професійний (присвячений визначенню можливостей та результатів здійснення трудової діяльності через виявлення професійної придатності, психологічної готовності до даного виду праці та ступеню соціальної відповідальності за її процес та результати);

- креативний (призначений визначити необхідні зусилля та успішність їх реалізації шляхом виявлення рівня професіоналізму, рефлексивно-інноваційного потенціалу його вдосконалення до ступеня майстерності та оцінки соціальної значущості інновацій, отриманих у процесі творчості);

- рефлексивний (пов'язаний із самосвідомістю особистості як суб'єкту, що розвивається та розумінням партнерів у процесі професійної діяльності).

Так як акмеологія розглядає особистість водночас у психологічній та у соціально-професійній якості, акмеологічний підхід реалізується у конкретних методологічних принципах, а саме:

- 1) принцип суб'єкту діяльності (суб'єктом діяльності є нова якість особистості, яка з'являється через вирішення протиріччя між можливостями, мотивами, домаганнями особистості та вимогами діяльності та суспільства);
- 2) принцип життєдіяльності (акмеологія особистості передбачає досягнення верхівки життєвого розвитку, максимальної життєвої реалізації);
- 3) принцип потенційного та актуального (співвіднесеність потенційних можливостей, резервів особистості та їх зовнішніх проявів, функціональної реалізації);
- 4) принцип моделювання (акмеологічна модель проектує співвідношення теперішнього стану та майбутнього, якого ще немає в дійсності);
- 5) принцип оптимальності (спосіб організації діяльності та прогресивного розвитку самої особистості, який відзначається ефективністю результату та задоволеністю самого суб'єкта);
- 6) операційно-технологічний принцип (використання технологій, які спрямовані на оптимізацію особистісних та професійних ресурсів);

- 7) принцип зворотнього зв'язку (механізм функціонування системи, який забезпечує при оптимальній реалізації особистості не тільки підвищення зовнішніх результатів, але також зміни у само сприйнятті, внутрішній самооцінці).

Отже, використання акмеологічного підходу до формування майбутнього фахівця з високим рівнем інноваційної культури ставить за мету сприяти максимальному перетворенню імпліцитних якостей особистості в експліцитні. Це стає можливим за умови розкриття та розвитку творчого потенціалу студента, культивування ціннісного ставлення до створення та впровадження нового з урахуванням вже існуючих культурних традицій. Виконання цієї педагогічної умови вимагає культурологічного підходу до освітньо-виховного процесу. Він передбачає:

- розгляд усього освітньо-виховного процесу в контексті культури та його спрямування на формування культурної людини;
- поповнення змісту навчальних дисциплін складовими, які сприятимуть розвитку загальної культури студентів;
- орієнтацію виховної діяльності на підвищення культурного рівня майбутніх фахівців;
- націленість на формування внутрішнього культурного середовища ВНЗ;
- розумне співвіднесення традиційного та інноваційного в процесі професійної підготовки студентів.

Таким чином, однією з основних цілей навчання майбутніх банкірів у ВНЗ є підвищення їх загальнокультурного розвитку, тобто «ступеню активного ставлення до духовної культури, потенційну та реальну культурну діяльність, систему затрат на неї, мотивацію та вибірковість, естетичні смаки, оцінки, показники морального розвитку особистості [1, 558]».

Щодо виховання моральних якостей майбутніх банкірів, ми погоджуємось з думкою Г. Селевко про те, що вони засновуються на «розумінні та засвоєнні моральних цінностей, які складають сучасну загальнолюдську мораль. Цінності ці – свобода, демократизм, гідність, честь, відповідальність, совість,

сором, любов, доброта, екологічна культура, космічна свідомість, віра, воля, добродійність.

Розвиток морально-естетичної культури індивіда веде до її найвищого рівня – соціально-духовних форм: самореалізації (найвищі рівні соціалізації, сполучення індивідуального та суспільного, толерантність, комунікативність, професіоналізм) та найвищих форм свідомості (громадянське, екологічне, планетарне, ноосферне) [5, 32]». Отже, розвиток морально-культурних рис особистості виступає необхідною складовою загального процесу формування інноваційної культури майбутніх фахівців банківської справи.

Таким чином, крім основних загальновідомих педагогічних принципів та підходів, доречним вбачається використання також системного та контекстного підходів до побудови освітньо-виховного процесу з відображенням сутності інноваційної культури банкіра, акмеологічного та культурологічного підходів до формування особистості студента.

Серед подальших перспектив дослідження у даному напрямку передбачається підготовка методичного забезпечення розвитку інноваційної культури майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала. – Воронеж: НПО «МОДЭК», 2004. – 750 с.
2. Енциклопедія банківської справи України / Редкол.: В. С. Стельмах (голова) та ін. – К.: Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.
3. Лукін Д., Мазило Т. Етичні аспекти бізнесу українських банків // Вісник НБУ, 2004, № 2, - С. 22-24.
4. Савченко Г. А. Управление персоналом в банках: дис...канд.екон.наук: 08.06.02 / Донецкий гос. унив-т. Донецк, 1998. – 208 с
5. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий: В 2т. Т. 1. М.: НИИ школьных технологий, 2006. – 816 с.

РЕЗЮМЕ

Миленкова Р. В. *Педагогические основы формирования инновационной культуры студентов банковского дела.*

Статья посвящена теоретическому анализу особенностей профессиональной подготовки будущих специалистов банковского дела и определению основных педагогических принципов и подходов к построению процесса формирования инновационной культуры студентов-банкиров на протяжении их обучения в вузе.

SUMMARY

Milenkova R. V. *Pedagogical Background of Fostering Innovative Culture of the Future Bank-officers.*

The article is devoted to theoretical analysis of bank-officers' professional training peculiarities and finding out basic pedagogical principles and ways of fostering innovative culture of students while studying.

Миленкова, Р.В. Педагогічні засади формування інноваційної культури студентів банківської справи [Текст] / Р.В. Миленкова // Педагогічні науки: зб. наук. статей. – Суми: СумДПУ, 2007. – С. 138 – 143.